

KOUŘENÍ V RESTAURACÍCH, PRÁVA NEKUŘÁKŮ A LEGITIMITA STÁTNÍCH ZÁSAHŮ

Jiří Schwarz jr.
Matěj Šuster

Centrum pro studium ekonomické svobody

Liberálního institutu
<http://libinst.cz>

Policy Analysis 1/2008

Únor 2008

SHRNUTÍ

Poslanecká sněmovna v současné době projednává legislativní návrh skupiny poslanců v čele s Borisem Šťastným, jenž povoluje kouření v hospodách a restauracích jen ve „zvláštních, stavebně oddělených prostorách“, které jsou vyhrazeny ke kouření a mají zajištěné dostatečné větrání. Výbor pro zdravotnictví Poslanecké sněmovny navíc předložil pozměňovací návrh, jenž kouření ve vnitřních prostorách hospod zakazuje *úplně a bezvýjimečně*.

Lze však státní zákaz kouření v hospodách a restauracích *ospravedlnit*? V této analýze ukazujeme, že argumenty zastánců tohoto státního zákazu *nejsou opodstatněné*. Hlavním závěrem analýzy je, že vlastník, jenž svou hospodu prohlásí za „kuřáckou“, tím neporušuje žádná práva spotřebitelů-nekuřáků, nýbrž jim toliko nabízí službu, kterou si mohou, ale nemusí zakoupit. Následně se podrobně vypořádáváme s nejčastějšími námitkami a výhradami, jež vůči naší argumentaci vyslovují zastánci zákazu kouření v hospodách a restauracích.

V závěrečné části práce se zamýšlíme nad tím, proč v současnosti na českém trhu zaujímají ryze nekuřácké hospody tak nízký podíl (na rozdíl např. od nekuřáckých čajoven) a formulujeme několik alternativních politických opatření, která sice ponechávají konečnou volbu na majiteli restauračního zařízení, ale zároveň by mohla vést k vyrovnanějšímu poměru „nekuřáckých“ a „kuřáckých“ hospod.

MOTTO

Sklon našich současníků požadovat úřední zákazy, jakmile se jim něco nelíbí, a ochota podřídit se takovým zákazům i tehdy, nejsou-li vůbec srozuměni s jejich obsahem, ukazuje, že otrocké smýšlení je v nich ještě hluboce zakořeněno... Svobodný člověk musí umět tolerovat, že jeho spoluobčané jednají a žijí jinak, než jak považuje za správné, a musí si odvyknout volat po policii, jakmile se mu něco nelíbí.

Ludwig von Mises¹

---

¹ Ludwig von Mises – *Liberalismus*, Liberální institut, Praha 1998, str. 53.

KOUŘENÍ V RESTAURACÍCH, PRÁVA NEKUŘÁKŮ A LEGITIMITA STÁTNÍCH ZÁSAHŮ

I. ÚVOD – CÍL A OBSAH ANALÝZY

V České republice se již několik let vedou ostré a vášnivé diskuse o tom, zda je ospravedlnitelné, aby stát autoritativně zakázal kouření v soukromých hospodách. V současné době Poslanecká sněmovna projednává legislativní návrh skupiny poslanců v čele s Borisem Šťastným, jenž zakazuje kouření ve „vnitřních prostorách zařízení společného stravování provozovaných na základě hostinské činnosti“ s výjimkou „zvláštních, stavebně oddělených prostor ke kouření vyhrazených se zajištěným dostatečným větráním“.² Výbor pro zdravotnictví Poslanecké sněmovny navíc předložil pozměňovací návrh, jenž kouření ve vnitřních prostorách hospod zakazuje *úplně a bezvýjimečně*.³ Druhé čtení výše zmíněného legislativního návrhu proběhlo na 27. schůzi Poslanecké sněmovny 13. února 2008.

Státní zákaz kouření v soukromých restauracích je zpravidla ospravedlňován *ochranou nekuřáků*: kouření v restauračním zařízení prý porušuje „právo nekuřáků na čistý vzduch“, navíc pobyt v zakouřeném prostředí poškozuje jejich zdraví. V úvodní části se proto podrobně budeme zabývat otázkou, zda a nakolik jsou tyto argumenty opodstatněné a obhajitelné. V druhé části se posléze pokusíme formulovat několik kompromisních, alternativních návrhů, jejichž realizace by mohla vést k tomu, že nekuřáci budou méně vystaveni v hospodách cigaretovému dýmu a budou mít větší „svobodu volby“ (ve smyslu velikosti množiny dostupných alternativ), aniž by tato opatření zasahovala do vlastnických práv majitelů provozoven tak výrazně, jako např. úplný zákaz kouření v restauracích.

II. JSOU ARGUMENTY VE PROSPĚCH STÁTEM NAŘÍZENÉHO ZÁKAZU KOUŘENÍ V RESTAURACÍCH OPODSTATNĚNÉ?

II.1. „SVOBODA KOUŘIT“ VERSUS „SVOBODA NEBÝT VYSTAVEN CIGARETOVÉMU DÝMU“?

Problematika kouření v restauracích se mnohdy zcela mylně pojímá jako konflikt „svobody kuřáka zapálit si cigaretu“ a „práva nekuřáka nebýt otravován cigaretovým dýmem“. Obzvláštní oblibě se pak těší parafráze

● ● ●
neexistuje nic jako „právo
kuřáka zapálit si na cizím
majetku cigaretu“
● ● ●

slavného „zákonu stejné svobody“ v pojetí Herberta Spencera: „svoboda Tvé pěsti končí u mého nosu“. Totéž pravidlo má údajně platit také v případě cigaret. Nechtě kuřák konzumuje nikotin z cigarety dle své libosti, *nikdy a za žádných okolností* však prý nemá sebemenšího práva vystavovat cigaretovému dýmu kohokoli jiného.

Tento argument sice působí jasně a nevyvratitelně, ale při bližším přezkumu neobstojí. Především je důležité, *kde konkrétně* tento domnělý konflikt mezi kuřáky a nekuřáky probíhá: totiž *v hospodě*, která je *v soukromém vlastnictví* někoho jiného. Z tohoto faktu bezprostředně vyplývá přinejmenším tento závěr: neexistuje nic jako „právo kuřáka zapálit si na *cizím* majetku cigaretu“. Pokud vlastník ve své restauraci zakáže hostům kouřit, pak host, jenž si tam navzdory tomuto zákazu cigaretu

---

² Viz návrh posl. B. Šťastného, O. Zubové a J. Carbola na vydání zákona, kterým se mění zákon č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami (sněmovní tisk 142/0), <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=142&CT1=0>

³ Srov. usnesení č. 44 Výboru pro zdravotnictví Poslanecké sněmovny ze dne 16. ledna 2008, oddíl IV., bod 3., <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=5&v=VZ&ct=44&ct1=0>

zapálí, poruší vlastnická práva majitele a dopustí se tudíž *bezprávi*. Host si tedy oprávněně může zapálit v hospodě cigaretu jen tehdy, jestliže mu to vlastník (druhá smluvní strana) *povolí*.

Ve skutečnosti tudíž nejde o konflikt mezi právy (či „svobodami“) kuřáků a nekuřáků. Předmětem sporu může být nanejvýš otázka, zda *vlastník hospody tím, že svou hospodu prohlásí za „kuřáckou“, porušuje „právo nekuřáků na čistý vzduch“*. Jsme hluboce přesvědčeni, že o žádném porušení práv nekuřáků nelze z povahy věci hovořit. Nemá-li totiž žádný člověk a priori

- „nezadatelné právo na to, aby někdo jiný začal provozovat hospodu, v níž bude nabízet zákazníkům k zakoupení jídlo a pití“,

pak *tím spíše* (či přinejmenším „*zrovna tak*“) platí, že nikdo nemá „nezadatelné právo“ na to

- aby někdo jiný začal provozovat restaurační zařízení, v němž bude nabízet zákazníkům k zakoupení jídlo a pití, **A NAVÍC JEŠTĚ**
- majitel zakázal hostům zapálit si cigaretu.

Zkusme si tento závěr ověřit na stylizovaném příkladu „*původní situace*“:

V čase *T* *neexistuje žádná hospoda*, a to prostě proto, že žádný člověk neinvestoval své zdroje do toho, aby tuto službu spotřebitelům nabídl. Lidé se zkrátka občerstvují výlučně ve svých domácnostech. Porušuje tato situace

● ● ●
podnikatel nikoho nenutí,
jen poskytuje novou al-
ternativu
● ● ●

nějaká práva spotřebitelů – tedy např. jejich „právo na zakoupení piva v hospodě“? Dle našeho soudu je zcela zřejmé, že nikoli. Při opačném závěru by totiž bylo zapotřebí *identifikovat konkrétní osobu*, která je povinna spotřebitelům tuto službu poskytnout, a argumentačně odůvodnit, proč tuto údajnou povinnost má.

V čase *T+1* jistý podnikatel investuje své úspory a zahájí provoz hospody, tedy *nabídne spotřebitelům novou službu*, která doposud na trhu neexistovala. Ovšem hospodu prohlásí za *kuřáckou*, tj. jasně deklaruje, že hosté si mohou u piva zapálit cigaretu. Zmíněný podnikatel přitom nikoho

nenutí, aby tuto jeho službu využil – pouze dává ostatním lidem k dispozici novou alternativu, jíž *mohou, ale nemusí* využít. Z *objektivního* hlediska zde jednoznačně jde o *zlepšení situace* oproti stavu v čase *T* („žádná hospoda“). Postavení žádného jedince se totiž nezhoršilo, nýbrž se naopak každému *rozšířila* množina dostupných alternativ o další příležitost, jíž může užít. Ti, kdo kývnou na podnikatelovu nabídku a zakoupí si v jeho restauraci jídlo či pití, tím demonstrují, že pro ně přínosy této nové služby převyšují náklady. Avšak otevřením nové kuřácké hospody majitel nijak nezhoršuje ani postavení těch, kdo jeho službu z nějakého důvodu odmítnou využít. Dokonce i ti nekuřáci, kterým vadí zakouřené prostředí a do kuřácké restaurace proto nechodí, se přinejhorším *budou stravovat stejným způsobem jako dosud*. Všichni ostatní, kdo nově nabízenou službu naopak začnou využívat, jsou na tom jednoznačně lépe, než kdyby restaurace otevřena nebyla.

● ● ●
spotřebitelé nemají „prá-
vo na zakoupení piva
v hospodě“
● ● ●

Porušil investor a posléze majitel nové provozovny nějaká práva nekuřáků při přechodu od „*původní situace*“ v čase *T* („žádná hospoda“) k situaci v čase *T+1* („*jeho kuřácká hospoda*“)? Pokud ano, jaká konkrétní jejich práva porušil? Došlo snad k porušení jejich „práva na zakoupení piva v nezakouřené hospodě“? Ale vždyť oni přece nemají ani „právo na zakoupení piva v hospodě“, natožpak aby měli právo koupit si pivo v „*nezakouřené hospodě*“! Inak řečeno, právem každého spotřebitele může nejvýše být využít službu, kterou někdo jiný nabízí, resp. uzavřít s nabízejícím oboustranně výhodnou smlouvu a provést směnu.

Verdikt dle našeho soudu musí tedy znít takto: *tím, že podnikatel otevře nové restaurační zařízení a povolí v něm hostům kouřit, neporušuje žádná práva nekuřáků*. Platí-li však tento závěr při založení první restaurace, platí totéž také u založení druhé, třetí, čtvrté a každé další restaurace.

II.2. NÁMITKA PRVÁ: LEGÁLNÍ VERSUS NELEGÁLNÍ AKTIVITY

Pokusme se nyní vypořádat s jednotlivými námitkami zastánců zákazu kouření v restauracích. Nejprve je však potřeba vymezit rámec argumentace. V diskusi o legitimitě zákazu kouření v restauracích je třeba především rozlišovat dvě situace, které se často zcela zbytečně směšují:

- a) aktivity, které jsou samy o sobě nelegální, ať již jsou provozovány kdekoliv,
- b) aktivity, jež jsou samy o sobě legální.

Hovoříme-li v souvislosti se zákazem kouření o právu majitele restauračního zařízení rozhodnout, jaká budou v jeho prostorách platit pravidla, máme na mysli taková pravidla, která spadají do kategorie b), tedy upravují

• • •
pravidlo „zde se kouří“ se
princiálně liší od pravidla
„židům vstup zakázán“

aktivitu legální. Zastánci zákazu kouření totiž často namítají, že přiznáme-li majiteli právo vyhlásit ve svém podniku pravidlo „zde se kouří“, nemůžeme například nic namítat v situaci, kdy majitel vyhlásí svou restauraci za „nežidovskou“ případně zde povolí střílení do hostů.

• • •
Je však potřeba si uvědomit, že samotná diskriminace na základě rasy či vražda je nelegální aktivitou. Takové majitelovo pravidlo by tudíž bylo diametrálně odlišné od pravidla, jímž by majitel vyhlásil svou restauraci za kuřáckou. Podpora majitelova práva stanovovat pravidla týkající se kategorie b), tedy aktivit legálních, nijak neimplikuje i nutnost podpory možnosti majitelů stanovovat pravidla, jež spadají do kategorie a), tedy pravidla týkající se nelegálních aktivit. Jinými slovy, lze principiálně odlišit pravidlo „zde se kouří“ od pravidla „židům vstup zakázán“ – a tedy být zastáncem práva majitele vyhlásit prvé a zároveň mu upřít právo vyhlásit druhé pravidlo.

II.3. NÁMITKA DRUHÁ: HYGIENICKÉ PŘEDPISY

Další častou výtkou je, že zákaz kouření je na stejné úrovni jako například státem nařízené *hygienické předpisy*. Stejně jako má stát právo diktovat majiteli restaurace jakým způsobem například uchovávat a zpracovávat potraviny, má prý právo stanovit i to, zda se v restauraci bude či nebude kouřit. Opět se však jedná o *dvě zcela odlišné a spolu nesouvisející věci*.

• • •
vstoupíme-li do restaurace, lehce čichem a zrakem zjistíme, zda se v ní kouří; dodržování hygienických norem však není strážník prakticky schopen ověřit

• • •
Vstoupíme-li do restaurace, lehce čichem a zrakem zjistíme, zda se v ní kouří. Pokud jsme s daným stavem ovzduší v podniku spokojeni, posadíme se a využijeme jeho služeb, čímž dochází ke *konkludentnímu uzavření smlouvy* mezi vlastníkem restaurace a hostem. V opačném případě z restaurace odejdeme. O to silněji výše uvedené platí v situaci, kdy je hospoda zřetelně označena jako „kuřácká“.

Naproti tomu dodržování hygienických norem nejsme schopni při vstupu do restaurace svými smysly ověřit. Většina lidí by zřejmě nebyla o moc moudřejší ani při nahlédnutí do kuchyně. Proto pravomoc kontrolovat a vynucovat dodržování těchto základních hygienických pravidel delegujeme na stát. Důvodem ospravedlňujícím

zásahy státu v oblasti hygieny tedy není případná zdravotní závadnost pokrmu, nýbrž *praktická nemožnost* strážníka ji detekovat, neboť je jeho smyslem skryta. Jde tu tudíž ve své podstatě o preventivní ochranu zákazníka před újmou, kterou by utrpěl *v rozporu se smlouvou*, aniž by ovšem byl s to hrozbu této újmy předem odhalit a vyvarovat se jí. Tento problém však u kouření *nenastává*.

II.4. NÁMITKA TŘETÍ: ZDRAVOTNÍ RIZIKA A „SOUHLAS S VLASTNÍM POŠKOZENÍM“

Častá je ovšem protinámitka, že pasivní kouření vystavuje hosty (a ještě více zaměstnance) hospody určitým zdravotním rizikům. Máme za to, že tato námitka na věci nic nemění. Zkusme si tuto problematiku nejprve opět ilustrovat na příkladě.

Podnikatel otevře novou restauraci a rozhodne se, že v ní hostům povolí kouřit. Aby nekuřákům usnadnil rozhodování, zda jeho službu využijí, či nikoli, vyvěsí na dveře hospody velkou ceduli s nápisem: „VAROVÁNÍ: Zde hosté smějí kouřit. Nekuřáci svým vstupem berou na vědomí, že budou vystaveni cigaretovému dýmu, a tudíž využívají našich služeb na vlastní nebezpečí a zodpovědnost!“

Pokud si nekuřák nápis přečetl, a přesto do oné hospody vstoupil a využil nabízených služeb, došlo ke *konkludentnímu (faktickému) uzavření smlouvy* mezi vlastníkem restaurace a nekuřákem: host *předem věděl*, za jakých podmínek je služba poskytována a svým jednáním (vstupem do hospody a využitím služeb) *vyjádřil souhlas*

● ● ●
kdo je svolný s vlastním
poškozením, neutrpí bez-
právi

s *těmito podmínkami*. Nelze tedy tvrdit, že vlastník „kuřácké“ restaurace poškozuje nekuřákovo zdraví. Korektně lze hovořit nanejvýš o nekuřákově „*sebepoškození*“: újmu si způsobil sám svým dobrovolným rozhodnutím, že „kuřácký“ podnik navštíví a nabízenou službu využije.

Je-li tedy hospoda vlastníkem jasně prohlášena za kuřáckou, nemůže si nekuřák, který ji dobrovolně navštíví, oprávněně stěžovat na to, že mu byla způsobena nějaká újma v důsledku pobytu v zakouřeném prostředí. Z přirozené podstaty věci zde platí klasické římské pravidlo: „*volenti non fit iniuria*“ („kdo je svolný s vlastním poškozením, neutrpí bezprávi“).

Situace se v rozhodujících rysech nijak neliší např. od újmy, kterou utrpí některý ze soupeřů v průběhu zápasu v boxu. Postaví-li se boxer v ringu tvář v tvář soupeři, je předem jasné, že se tím vystavuje nebezpečí, že inkasuje od soupeře úder do obličeje. Dává tudíž pro tento případ fakticky soupeři *souhlas* s tím, že mu případně bude v rámci pravidel boxu způsobena újma. V důsledku tohoto souhlasu nelze tvrdit, že byl boxer během zápasu poškozen či utrpěl bezprávi.

Stejně je to s návštěvou „kuřácké“ restaurace v případě, že bylo předem rozpoznatelné, že dotýčný podnik povoluje hostům kouřit: vstupem do takového podniku a *využitím* jeho služeb vyjadřují *souhlas* s tím, že budou vystaveni cigaretovému kouři.

II.5. NÁMITKA ČTVRTÁ: ZAMĚSTNANCI „KUŘÁCKÝCH“ PROVOZOVEN

Mnozí z těch, kdo jsou ochotni akceptovat výše uvedenou analýzu ve vztahu ke spotřebitelům, tytéž závěry odmítají přijmout u zaměstnanců „kuřáckých“ restaurací. Přitom u zaměstnanců jde ve své podstatě o *zcela totožnou problematiku*: uzavřením pracovní smlouvy, jejímž předmětem je práce v „kuřácké hospodě“, *dávají souhlas* s tím, že budou při obsluhování hostů vystaveni cigaretovému dýmu.

Jestliže zaměstnanec přistoupí na nabídku zaměstnání, o němž ví, že je spojeno s určitým zvýšeným rizikem, musí mít dotýčná práce nějaké jiné aspekty, které v jeho očích tato rizika *kompensují*. Je-li z hlediska nepeněžních rysů dotýčné zaměstnání rovnocenné alternativním méně rizikovým pracovním místům, pak bude mít kompenzace formu *vyšší mzdy*, jež bude odrážet právě tuto vyšší rizikovost. Skutečnost, že je zaměstnavatel

nucen poskytnout tuto rizikovou přírážku, aby si zajistil dostatek zaměstnanců, zároveň pro něj vytváří finanční pobídku, aby tato rizika bral v úvahu a ve vlastním zájmu snižoval jejich rozsah a míru.

Zároveň se domníváme, že je zapotřebí odlišit tyto dva druhy případů:

- zaměstnanec „kuřácké“ restaurace je vystaven ve svém zaměstnání cigaretovému dýmu
- zaměstnanec ve firmě, která neposkytuje zákazníkům službu typu „posezení u kávy s možností si zapálit cigaretu“, je vystaven kouření v důsledku bezohlednosti svých kolegů či dokonce nadřízených

V prvním případě je jistá míra cigaretového dýmu bezprostředně spjata s charakterem služby, kterou nabízí zaměstnavatel zákazníkům. Podpíší-li pracovní smlouvu, jejímž předmětem je výkon zaměstnání v takové provozovně, pak mi musí být předem jasné, že budu vystaven cigaretovému dýmu, a podpisem s tím vyslovuji souhlas.

Naproti tomu v druhém uvedeném případě samozřejmě podpisem pracovní smlouvy nedávám souhlas s tím, aby mě kolegové či nadřízení obtěžovali kouřem. Zde by tedy státní opatření na ochranu nekuřáků mohlo být ospravedlnitelné.⁴

• • •
podpisem pracovní
smlouvy s majitelem re-
staurace vyslovuji souhlas
s kouřem

• • •

II.6. NÁMITKA PÁTÁ: „NEGATIVNÍ EXTERNALITY“ A EMISE

Celá řada lidí je přesvědčena o tom, že kouř v restauraci je pro hosty nekuřáky „negativní externalitou“ a že tu tedy z pohledu ekonomie existuje důvod pro státní intervenci, jež by se pokusila toto „tržní selhání“ napravit. Tento názor však vychází z chybného porozumění podstatě „externalit“. Ekonomická teorie definuje externality jako „okolnost přítomnou kdykoli užitkové či produkční vztahy nějakého jednotlivce (řekněme jednotlivce A) zahrnují reálné proměnné, jejichž hodnoty jsou zvolené jinými ... bez zvláštního ohledu na účinky na blahobyt jedince A“.⁵ Učebnicovým příkladem negativní externality zpravidla bývá kouř vypouštěný továrnou do ovzduší. Technologie použitá při produkci soukromého statku vytváří jako vedlejší produkt kouř a tento kouř je *nedobrovolně spotřebováván třetími osobami*, například lidmi, kteří žijí v blízkosti továrny. Vedle soukromých nákladů firmy na produkci jejího výstupu tudíž existují i náklady *externí*, které zatěžují ostatní lidi, aniž by je firma *brala v úvahu* při rozhodování o úrovni své produkce. Klíčová je tedy právě skutečnost, že tyto externí náklady *nevstupují u jednajících osoby (firmy) do ekonomické kalkulace nákladů a přínosů* alternativ, mezi nimiž volí.

Je tedy majitel, jenž prohlásí svou hospodu za „kuřáckou“, původcem negativní externality? Není, protože na nikoho neuvaluje náklady bez jeho souhlasu. Prohlásí-li majitel svou hospodu za kuřáckou, *nese plné důsledky* svého rozhodnutí,⁶ neboť spotřebitele ani zájemce o práci nemůže nijak nutit k tomu, aby jeho služeb využili či aby přijali práci v jeho hospodě. Podnikatel proto *musí* při určování „politiky ohledně kouření“ ve svém podniku *zvažovat reakci spotřebitelů i zájemců o práci* (kuřáků a nekuřáků). Je v jeho výsostném vlastním zájmu, aby ve svém podniku povolil *takový rozsah kouření*, jaký je z hlediska preferencí hostů „optimální“, tj. maximalizuje jejich blahobyt. V závislosti na typu klientely a nejpreferovanějších užitích daného prostoru může být optimální úroveň kouření v daném prostoru *nulová* (kupř. v uměleckých galériích), či naopak *velmi vysoká* (v podnicích typu „kuřárna“), anebo se může pohybovat *kdesi v rozmezí mezi těmito krajními body* (tak je tomu ve většině restau-

⁴ Rozhodně by však nebylo ospravedlnitelné, aby stát zcela (bezvýjimečně) zakázal kouření v zaměstnání; legitimní by však mohlo být, kdyby stát povolil na pracovištích (s výjimkou kuřáckých hospod apod.) kouření jen v prostorách označených jako kuřárna a oddělených od ostatních kancelářů.

⁵ Srov. P. M. Jackson, C.V. Brown – *Ekonomie veřejného sektoru*, Eurolex Bohemia, Praha 2003, str. 57.

⁶ Co se týče případných zvýšených výdajů zdravotních pojišťoven na léčbu chorob spojených s pasivním kouřením, které vznikly v důsledku pasivního kouření v hospodách: tyto výdaje nejsou „negativní externalitou“, nýbrž vznikají kvůli politické volbě způsobu financování zdravotní péče, kdy pojišťovny nesmí klientům předepisovat vyšší pojistného v závislosti na zdravotní rizikovosti jejich životního stylu.

račních zařízení). Pokud podnikatel povolí ve své provozovně takové množství kouře, které špatně slouží přáním spotřebitelů, pak spotřebitelé jednoduše přestanou jeho služby nakupovat, dají přednost konkurenční nabídce a podnikatel utrpí ztrátu.⁷

Cigaretový dým uvnitř restaurace proto nelze klást na roveň například nadměrnému hluku, jenž ruší obyvatele sousedních nemovitostí. Rozdíl je tu zcela zřejmý – zatímco cigaretovému kouři je vystaven pouze ten, kdo se v podniku zdržuje *dobrovolně*, hlukem jsou lidé v okolí *obtěžováni proti své vůli*. Jinými slovy, pokud majitel prohlásí svou restauraci za kuřáckou, jedná se o pravidlo, které *postihne pouze ty osoby, jež s ním vyjádří svůj souhlas tím, že do restaurace vstoupí a využijí jejich služeb*. Žádné emise do okolí tím produkovány nejsou, nejedná se tudíž o agresi.

cigaretovému kouři je vystaven pouze ten, kdo se v podniku zdržuje dobrovolně, hlukem jsou lidé v okolí obtěžováni proti své vůli

S emisemi a negativními externalitami souhlasí i výtky, že stát nyní nařizuje majitelům, aby restaurace měly vlastní toalety. Přitom skutečnost, zda v restauraci jsou toalety, si host může předem ověřit stejně snadno jako fakt, jestli je podnik „kuřácký“, či „nekuřácký“. Je však potřeba si uvědomit, že neexistence toalet v restauraci by přímo vyvolala negativní externality tím, že by hosté chodili konat potřebu mimo provozovnu, čímž by poškozovali cizí či veřejný majetek. Proto je v této situaci zásah státu pochopitelný.

Na druhou stranu bude mít obdobný důsledek zákaz kouření v restauracích, neboť hosté budou chodit konzumovat cigaretový kouř ven na ulici, kde budou na ostatní uvalovat negativní externality hned několikerého typu. Budou obtěžovat kolemjdoucí cigaretovým kouřem, znečišťovat ulici nedopalky a hlukem rušit obyvatele přilehlých nemovitostí.

II.7. NÁMITKA ŠESTÁ: HOSPODA NENÍ „SOUKROMÝ BYT“, ALE „VEŘEJNÝ PROSTOR“

Konečně, zastánci zákazu kouření v hospodách hojně používají následující argument: „vy liberálové ovšem ignorujete skutečnost, že hospoda není soukromým bytem, kde si mohu ‚dělat, co chci‘, nýbrž je ‚veřejným prostorem‘, v němž stát může oprávněně stanovit vyšší míru regulací“.

Aniž bychom chtěli detailně rozebírat, jaký význam je dlužno v tomto kontextu přikládat sousloví „veřejný prostor“, upozorňujeme, že výše uvedené tvrzení ve skutečnosti *žádným samostatným argumentem není*. Je jistě pravdou, že situace, kdy si doma uvařím guláš z prošlých potravin a pak jej sám sním, se naprosto liší od případu, kdy guláš z prošlých potravin uvaří kuchař v restauraci a pak jej prodá nic netušícím zákazníkům k obědu. Předmětem této analýzy je ovšem právě pokus o *jasné odlišení* těch jednání majitele restauračního zařízení, jež mohou být oprávněně podrobena těm či oněm regulačním opatřením, a takových jeho jednání, která by měla být respektována coby nedílná součást *svrchované rozhodovací sféry* soukromého vlastníka – podnikatele. Šlo nám tedy o rozlišení *legitimních* (ospravedlnitelných) a *nelegitimních* (neospravedlnitelných) státních zásahů do soukromého vlastnictví a svobody podnikání.

Zdá se však, že mnozí zastánci zákazu touto námitkou chtějí ve skutečnosti říci cosi jako: „jakmile majitel využije svého soukromého majetku

**princip „omezené vlády“
náleží mezi stěžejní a nej-
posvátnější principy
právního státu**

⁷ Thomas A. Lambert – *The Case Against Smoking Bans*. Missouri Environmental Law and Policy Review, Vol. 13, 2006, <http://ssrn.com/abstract=897511>

k podnikání, může na něj stát legitimně uvalit *jakékoli omezení, jež si většina voličů odhlasuje.*“ Toto stanovisko pochopitelně nesdílíme a domníváme se, že každý člověk, který přisuzuje hodnotu lidské svobodě a soukromému vlastnictví, musí výše uvedené tvrzení jednoznačně odmítnout coby názor, jenž nevyhnutelně vede k *neomezené vládě většiny na úkor menšin.* Kritizovaný názor oponentů je dle našeho přesvědčení v naprostém rozporu s *principem „omezené vlády“* („limited government“), jenž náleží mezi stěžejní a nejposvátnější principy právního státu.

II.8. SHRNUTÍ

Při posuzování, kdy je státní zásah oprávněný a legitimní, a kdy nikoli, je třeba *důsledně odlišovat* následující tři typy případů:

- a) Případy, kdy jednání majitele restaurace *přesahuje hranice jeho majetku* a poškozují třetí osoby, aniž by k tomu majitel měl jejich svolení (tak např. hluk z hospody ruší „nad míru přiměřenou poměrům“ sousedy).
- b) Případy, kdy majitel restaurace poruší smlouvu, kterou uzavřel se zákazníkem (kupř. majitel v rozporu se smlouvou poskytne zákazníkovi vadné plnění – např. jídlo uvažené ze zkažených potravin).
- c) Případy, kdy jde o *dobrovolnou směnu* mezi majitelem restaurace a zákazníkem (např. zákazník v souladu se smlouvou obdrží službu „oběd v zakoupené restauraci“ výměnou za dohodnutý finanční obnos).

V případech a) a b) se vlastník dopouští bezprávní („agrese“) vůči ostatním lidem a jejich majetku. V případě c) naopak k žádnému bezprávní nedochází: zákazník totiž obdržel *přesně to, co si s majitelem podniku smluvně ujednal.* Případy a) a b) tudíž nemají nic společného s případy typu c).

Jsou-li navíc předmětem dobrovolné směny (případ c) aktivity, které jsou jinak legální, pak není po našem soudu státní zásah ani nutný, ani ospravedlnitelný.

III. DOPORUČENÍ LIBERÁLNÍHO INSTITUTU

V rámci této části se budeme zabývat zejména podniky, jako jsou hospody, bary či kavárny, jejichž charakteristickou službou je dlouhodobější posezení u sklenky alkoholu, kávy či čaje. Klasickým restauracím, jejichž hlavní službou je stravování spojené s krátkodobým pobytem hosta v restauraci, naopak pozornost primárně věnovat nebudeme, neboť se domníváme, že v této oblasti již trh víceméně dospěl do stavu, kdy vedle sebe koexistují podniky zcela nekuřácké a provozovny, kde jsou kuřácké a nekuřácké prostory stavebně odděleny.

III.1. PROČ EXISTUJE TAK MÁLO RYZE NEKUŘÁCKÝCH HOSPOD?

● ● ●
trh je schopen uspokojit i
velmi minoritní preferen-
ce zákazníků
● ● ●

Jak si vysvětlit, že je v současnosti na českém trhu tak málo „ryze nekuřáckých“ hospod? Tento stav je přitom v nápadném kontrastu se situací, jež panuje např. u čajoven: celá řada čajoven je totiž přísně nekuřáckých, přičemž všechny ostatní čajovny povolují hostům kouřit nanejvýše jen vodní dýmku. Víme přitom, že trh je schopen uspokojit i velmi minoritní preference zákazníků, pokud jsou ochotni za uspokojení těchto svých menšinových zájmů dostatečně zaplatit: tak např. v zahraničí běžně existují tzv. „Hookah Lounges“, tedy „kuřárny“, jejichž hosté platí za to, že mohou v dotyčném zařízení pokuřovat vodní dýmku. Tato služba má pochopitelně výrazně menšinovou klientelu, přesto ji však trh

úspěšně nabízí. Nejlogičtější vysvětlením tohoto stavu je, že po „nekuřáckých“ hospodách (na rozdíl od kupř. nekuřáckých čajoven či restaurací) je v současnosti na českém trhu *jen velmi nízká poptávka.*

Klíčovou je dle našeho soudu skutečnost, že „člověk je tvor společenský“ a chodí typicky do hospod posedět se skupinou svých přátel či známých. Předpokládejme, že drtivá většina skupin je smíšená (kuřáci a nekuřáci), přičemž při rozhodování o tom, jaký typ hospody skupina navštíví, se střetává relativně „slabá“ preference nekuřáků nebyt vystaven v hospodě tabákovému dýmu s podstatně „silnější“ preferencí kuřáků jít do takové hospody, kde se smí kouřit. U smíšených skupin je z toho důvodu vysoce pravděpodobné, že nekuřáci ustoupí kuřákům a půjde se do kuřácké hospody. Řečeno spolu s Timem Harfordem,⁸ kuřáci si podstatně více cení možnosti v hospodě kouřit, než nekuřáci oceňují nezakouřené prostředí. Kdyby tomu totiž bylo naopak, tedy nekuřáci by byli ochotni zaplatit více za „zcela čistý vzduch“ v hospodě než kuřáci za možnost si v hospodě zapálit, pak by drtivá většina hospod byla již nyní „nekuřáckých“ (včetně stavebně oddělených prostor pro kuřáky a nekuřáky), protože by se tu podnikatelům nabízela vysoce atraktivní zisková příležitost.⁹

• • •
kuřáci si podstatně více
cení možnosti v hospodě
kouřit, než nekuřáci oce-
ňují nezakouřené pro-
středí
• • •

III.2. NĚKOLIK ALTERNATIVNÍCH DOPORUČENÍ LIBERÁLNÍHO INSTITUTU

Na závěr bychom rádi nastínili několik návrhů politických opatření, která by mohla vést k vyrovnanějšímu poměru „nekuřáckých“ a „kuřáckých“ hospod. Cílem tu je stav, kdy budou mít spotřebitelé na výběr z širší škály rozmanitých alternativ než doposud, přičemž vedle sebe budou koexistovat (bude-li po nich v dané lokalitě dostatečná poptávka):

- Ryze kuřácké hospody (kouření je povoleno ve všech jejich prostorách).
- Hospody se stavebně oddělenými místnostmi, kde se smí kouřit, a místnostmi, kde je kouření zakázáno.
- Hospody, kde se smí kouřit jen v „kuřárně“, ale veškeré prostory, kam chodí obsluha, jsou nekuřácké.
- Ryze nekuřácké hospody (kuřáci kouří maximálně venku).

Spotřebitelé by si tak snadněji než doposud mohli zvolit takovou alternativu, jež je pro ně za daných okolností nejpříhodnější. Zvýší-li se podíl „nekuřáckých“ a smíšených hospod oproti čistě kuřáckým hospodám, posílí se tím i vyjednávací pozice nekuřáků ve smíšených skupinách. Účelem je tu rozmanitost – ostře nesouhlasíme s autoritativním „diktátem shora“, který uměle zavede unifikované řešení („one-size-fits-all“) pro všechny hospody bez ohledu na přání majitelů a jejich klientů. Jestliže typická klientela nějaké hospody z 97% sestává ze silných kuřáků, pak je dle našeho soudu vyloženě absurdní přikazovat majiteli této hospody, že má zřídit nekuřácké prostory.

• • •
veškerá naše doporučení ponechávají konečnou volbu na majiteli
• • •

⁸ Tim Harford – *Undercover Economist: The true cost of smoking*, Financial Times, 22. 6. 2007, <http://www.ft.com/cms/s/0/62fe7f5a-1ed2-11dc-bc22-000b5df10621.html>

⁹ Podrobnější analýzu této problematiky lze nalézt zde: Matěj Šuster – *Proč je v současnosti tak extrémně výrazný nepoměr mezi „kuřáckými“ a „nekuřáckými“ hospodami?*, 30.1.2008, <http://www.leblog.cz/?q=node/145>

Veškerá naše doporučení proto ponechávají konečnou volbu toho, jaký konkrétní režim ve vztahu ke kouření bude dotyčná hospoda mít, na jejím majiteli. Pouze se zvyšují ekonomické pobídky pro podnikatele, aby režim své hospody znovu zvážili a popř. upravili, resp. se dává spotřebitelům větší příležitost, aby dali hospodským silněji najevo své skutečné preference.

III.2.1. ZMĚNA „DEFAULT RULE“ („STANDARDNÍHO PRAVIDLA“)

V současnosti je de facto „standardním pravidlem“, že se v každé hospodě kouří, ledaže ji majitel výslovně prohlásí za nekuřáckou anebo oddělí prostory pro kuřáky a nekuřáky. Navrhujeme toto „default rule“ *obrátit*: necht' zákon zakotví jako „standardní pravidlo“, že je ve všech hospodách *obecně zakázáno* kouřit, s výjimkou

● ● ●

necht' zákon zakotví jako „standardní pravidlo“, že je ve všech hospodách zakázáno kouřit, s výjimkou případů, kdy majitel kouření povolí a jasně takto svou hospodu označí

● ● ●

případů, kdy majitel ve své hospodě kouření *explicitně povolí* a *jasně takto svou hospodu označí*. Každý host by se pak předem mohl seznámit s tím, zda je hospoda kuřácká, či nekuřácká, a podle toho by zvážil, jestli ji navštíví, nebo půjde o dům dál.

Pakliže mají nekuřáci „slabé preference“ především kvůli tomu, že jsou zvyklí na to, že se v hospodách „odjakživa“ kouří, mohla by tato změna „default rule“ sama o sobě vést k určitému *zvratu v očekáváníích*: zatímco dnes hospodský, který hostům povolí kouřit, jen pokračuje v zažité obvyklé praxi, nyní by od určitého data byla hospoda automaticky nekuřácká a chtěl-li by se hospodský z tohoto „standardního pravidla“ vyvázat, musel by učinit *příslušné aktivní kroky*. Tento aktivní krok by si ale hosté z řad nekuřáků mohli vykládat jako „přímý útok proti sobě“, takže by majitel musel důkladně zvážít, jaké pro něj bude mít jeho rozhodnutí konsekvence.

Předpokladem úspěšnosti této změny „default rule“ ovšem je, aby sami nekuřáci jasně a důrazně projevili navenek své preference pro „nekuřácké hospody“. V době mezi přijetím dotyčného zákona a okamžikem, kdy změna „standardního pravidla“ nabude účinnosti, by tedy protikuřáčtí aktivisté (jakož i hosté) měli vyvinout systematické a cílené úsilí, jímž by se snažili *přesvědčit* majitele hospod, aby se ze standardního pravidla („zákaz kouření v hospodách“) nevyvazovali. Pokud nekuřáci vskutku chtějí „nezakouřené hospody“, měli by tuto svou preferenci *aktivně a intenzivně demonstrovat* navenek tím, že vytvoří větší tlak na majitele hospod, aby jejich preference lépe uspokojovali (zakládání neformálních sdružení, posílání peticí, přímé vyjednávání s majiteli hospod).

III.2.2. „VYNUCENÁ VOLBA“ PRO MAJITELE HOSPOD

Další možností je, aby zákon postavil hospodské před „*vynucenou volbu*“: bylo by na nich, jaký režim hospody od určitého data zvolí, ale ať již zvolí jakýkoli režim, museli by jej *jasně deklarovat tak, aby se s ním zákazníci mohli předem, ještě před vstupem do hospody, seznámit*. V úvahu připadá i povinný dovětek „kuřácká“ apod. na štítech hospod.

III.2.3. DAŇOVÉ ZVÝHODNĚNÍ HOSPOD S NEKUŘÁCKÝM ČI SMÍŠENÝM REŽIMEM

Mají-li zákonodárci (a občané) dojem, že současný poměr nekuřáckých a kuřáckých hospod je hrubě nevyvážený, přicházelo by v úvahu zavést na přesně vymezenou dobu (např. pěti let) možnost, aby si podnikatel mohl *jednorázově odepsat z daní investici* do takové stavební úpravy hospody, jejímž výsledkem budou stavebně oddělené prostory pro kuřáky a nekuřáky. Šlo by funkčně o ekvivalent státní dotace, tj. o tuto částku by se *snížila podnikatelova daňová povinnost*. Přesto by tu však byl důležitý psychologický rozdíl oproti klasické formě dotací, neboť zde by si podnikatel prostě ponechal větší část příjmu, kterou získal díky své podnikatelské činnosti, zatímco u standardních dotací dochází k transferu z veřejných rozpočtů (tedy z cizího majetku).

Tato řešení jsou z liberálního hlediska rozhodně menším zlem, než aby stát autoritativně zakazoval podnikatelům poskytovat spotřebitelům služby, jež spotřebitelé oceňují a jsou ochotni za ně zaplatit.

možností je, aby zákon postavil hospodské před „vynucenou volbu“, případně je daňově zvýhodnil

